

Klientenes oppfatning av tilsynet

Av RAGNAR HAUGE*

I en av de mest omtalte forbryterbiografier fra den senere tid — *The Courage of His Convictions* — stiller psevdonymet Robert Allerton opp følgende typologi over tilsynsførere:

„Jeg har møtt en del av dem i min tid, og vanligvis faller de inn i en av flere lett gjenkjennelige typer. Det er de hjertelige skulderklapperne som bruker ord som „jævlig“ og „kompis“ for å vise at de er på linje med deg og kjenner forholdene. Så er det de oppriktige som tar det som et kall, som lar deg forstå at det er dem du sårer mest dersom du ikke holder deg på den smale vei. Så er det de barske som ikke vil ha noe tøys, og som har hørt alle historiene og unnskyldningene før, så du skal bare ikke prøve å lure dem — de er kanskje brukbare til å føre tilsyn med unger som lar seg imponere av dem. Så er det de dypsendige — de som patter på pipa i tankefull taushet, vanligvis for å dekke over det faktum at de ikke vet hva de skal si. Det finnes også mange andre — de som forsøker å skremme deg ved å messe om hvor mange år du vil få neste gang, de som forsøker å true deg ved å utmale all djevleskap de kan få i stand, de som syter og klager over alle de bekymringer og alt det bråk du lager for dem, osv. osv. . . .

Men selv om de er forskjellige, så har de likevel en ting felles: Alle sammen vet mye bedre enn deg selv *hva* du bør gjøre, og *hvordan* du bør gjøre det.¹⁾

Dette bildet av tilsynsføreren som en selvgod bedreviter som ved hjelp av jovialitet, trusler eller appell til følelser forgjeves søker å få tilsynsklientene til å etterleve deres råd, er ikke særlig sympatisk. Men når sant skal sies er ikke Robert Allertons oppfatninger om andre særlig mer oppløftende — enten det nå gjelder psykologer eller skolelærere, fengselsbetjenter eller fengselsprester, forsvarere eller dommere. Men Allertons syn på tilsynet og tilsynsføreren er bare hans eget — det trenger selvfølgelig ikke falle sammen med lovovertræderens syn i sin alminnelighet.

Hvordan stiller så lovovertrædere seg til tilsyn og tilsynsførere? Stiller de seg i regelen like negativt og avisende som Robert Allerton, eller oppfatter de det som noe gagnlig og positivt? Eller ser de det kanskje som noe de aksepterer, uten å oppfatte det verken som noe negativt eller positivt?

Selv om vi ikke vet så svært meget om dette, har det i den senere tid blitt gjort enkelte forsøk på å kaste lys over lovovertræderes holdning til tilsyn. En undersøkelse av Maher og Stein

* Foredrag holdt på „Den nordiska frivårdskonferensen“, Saltsjöbaden, 11—12 mai 1968.

¹⁾ Parker, Tony and Robert Allerton: *The Courage of His Convictions*, London 1962, 189 s. (s. 133)

omfattet 100 gutter mellom 14 og 16 år som var innsatt på en observasjonsavdeling under barnevernsnemnda i Boston i påvente av nemndas beslutning om hvilken forføyning som skulle treffes overfor dem.²⁾ For å få rede på hvordan disse guttene oppfattet tilsyn og tilsynsførere, ble det for det første foretatt en såkalt ordutfyllingstest. Guttene ble bedt om å fullføre en rekke påbegynte setninger som f. eks. „når jeg reiser hjem da - - - -“ „jeg føler meg ille til mote når - - -“ To av de mange setninger de ble bedt om å fullføre gikk direkte på tilsyn, nemlig „når man står under tilsyn - - - -“ og „tilsynsførere er - - - -“

De svar som ble avgitt ble klassifisert etter hvorvidt de ga uttrykk for en positiv, en nøytral eller en negativ holdning. Denne klassifiseringen ble foretatt av flere forskjellige personer, og det viste seg å være en relativt stor grad av enighet mellom dem om hvordan de enkelte svar skulle klassifiseres.

Resultatene viste at det var en viss forskjell i de unges holdning til tilsyn på den ene side, og tilsynsførere på den annen. Mens 30 % stilte seg negativt overfor tilsyn, var det bare 10 % som stilte seg negativt overfor tilsynsførere. Og mens omvendt over 50 % stilte seg positivt til tilsynsførere, var det bare 10 % som stilte seg positivt overfor tilsyn.

Det var altså en klar tendens til at mens de unge gjennomgående så på tilsynsføreren som person med velvilje, så de det å stå under tilsyn som noe indifferent og i mange tilfelle også som noe ubehagelig og uønsket.

Også på en annen måte forsøkte man å belyse de unges holdning til tilsynet. Guttene ble forelagt forskjellige kort hvor forskjellige personer var beskrevet — som f. eks. meg selv, en lærer, en tilsynsfører, en politimann, en far, en god venn etc. De ble forelagt tre og tre slike kort av gangen, og fra disse tre kortene skulle de så velge de to personer som de mente liknet mest på hverandre. Etter å ha foretatt sitt valg, ble de også spurt om hvorfor de hadde valgt nettopp disse to som de mest like.

Hvordan ble så tilsynsføreren rubrisert i forhold til de andre personer som inngikk i sammenlikningene? Det viste seg for det første at tilsynsføreren langt oftere ble stilt på linje med en politimann, en fengselsbetjent eller en dommer enn han ble stilt på linje med en lærer eller en psykiater og sosialarbeider. For det annet viste det seg at begrunnelsen for de valg hvor tilsynsføreren var den ene av de to valgte, oftest ble begrunnet med at de begge var personlig interessert i vedkommende — manifestert gjennom uttrykk som at „begge prøver å hjelpe meg“ — „begge forsøker å forstå hvorfor jeg gjør gale ting“. I 42 % av alle de tilfelle

²⁾ Maher, Brendan and Ellen Steiner: *The Delinquents Perception of the Law and the Community*. I Wheeler, Stanton (ed): *Controlling Delinquents*. New York 1968. 324 s. (s. 187—221).

hvor tilsynsføreren ble valgt ble det gitt slike begrunnelser. I mange tilfelle — nærmere bestemt i 23 % av alle valg — var begrunnelsen at tilsynsføreren var en autoritetsfigur, noe som kom til uttrykk i utsagn som f. eks. „begge forteller meg hva jeg skal gjøre“, eller „begge skal forsøke å holde deg borte fra lovbrudd“. For øvrig var begrunnelsene meget forskjelligartede.

Sett under ett viser disse besvarelsene at tilsynsføreren sees på som en relativt velmenende autoritetsfigur — mer velmenende og mindre autoritær enn de andre offisielle representanter for strafferettspleien. Men han har likevel sterkere likhetspunkter med strafferettspleiens representanter enn med yrkesgrupper som lærere og sosialarbeidere.

Felles for disse ungdommene var imidlertid at de aldri hadde stått under tilsyn — deres oppfatninger av tilsyn og tilsynsførere var basert på annenhånds informasjon. Og hvordan stemmer dette synet overens med det syn man finner blant dem som selv har stått under tilsyn? Ett svar på dette kan man få i en undersøkelse som for tiden blir utført ved det kriminologiske institutt ved Universitetet i California. Som et ledd i denne undersøkelsen ble 100 tilsynsklienter intervjuet umiddelbart etter at de hadde gått ut av tilsynet på endt tid.³⁾ Hensikten med disse intervjuene var nettopp å få rede på hvordan klientene så på tilsynet, og den betydning de mente tilsynet hadde hatt for deres tilpasning i samfunnet.

Et av de spørsmål som ble stilt gjaldt de forventninger klientene hadde hatt til tilsynsførerne før den første kontakt ble etablert. Av svarene gikk det frem at 20 klienter hadde hatt positive forventninger, 10 hadde ikke hatt noen spesielle forventninger, mens hele 70 klienter ga uttrykk for at de hadde negative forventninger. Disse siste hadde ment at tilsynsførerne i større eller mindre grad ville være autoritære, moralistiske, mistenksomme, overvåkningsorienterte, straffende etc.

De 70 klientene som hadde møtt tilsynsføreren med negative forventninger ble også spurt hvordan de hadde dannet seg slike forventninger. Omtrent halvparten — i alt 34 — ga uttrykk for at det skyldtes deres tidligere erfaringer med politi, anklagere, tilsynsførere, dommere eller andre representanter for strafferettspleien. Omtrent en fjerdedel — 19 klienter — sa at det skyldtes opplysninger de hadde fått gjennom film, aviser og andre massemedia, mens 13 sa at de hadde dannet seg sitt inntrykk på basis av opplysninger fra venner og bekjente. Bare 4 stykker kunne ikke si noe om hvorfor de hadde fått negative forventninger.

³⁾ Lohman, Joseph D., Albert Wahl, Robert M. Carter and Arthur E. Elliot: *The Impact of Supervision: Officer and Offender Assessment*. The San Francisco Project. Research report number thirteen. San Francisco 1967. 90 s. Stensilert.

Deres erfaringer i løpet av tilsynsperioden hadde imidlertid endret deres oppfatning. Ved utløpet av tilsynsperioden var det bare 3 av de 70 som sa at deres negative forventninger var blitt bekreftet, mens de resterende 67 sa at de ikke lenger oppfattet tilsynsførerne som så negative som da de ble stilt under tilsyn.

I et annet spørsmål som tok sikte på å belyse klientenes oppfatning av tilsynet, ble de bedt om å nevne de faktorer som hadde vært av betydning for dem når det gjaldt å stå tilsynstiden ut. De faktorer som ble nevnt av mer enn halvparten var henholdsvis assistanse fra familie eller venner, at de på forhånd hadde bestemt seg for ikke å begå lovbrudd, at de hadde kommet i arbeid eller under en utdanning, og deres følelsesmessige modenhet. Og mens det f. eks. var 25 som sa at frykten for å pådra seg straff hadde vært en medvirkende faktor, var det bare 10 klienter som ga uttrykk for at tilsynsføreren alene eller i forbindelse med andre faktorer hadde hatt betydning for resosialisering.

Men selv om det var relativt få som mente at tilsynsføreren direkte hadde medvirket til at de sto prøvetiden ut, var det langt flere som ga uttrykk for at tilsynet generelt hadde vært til hjelp for dem, selv om det ikke hadde hatt noe å si for hvorvidt de klarte å stå tilsynstiden ut. Det var 61 som på direkte spørsmål ga uttrykk for dette, mens de resterende 39 ga uttrykk for at tilsynet ikke hadde vært til noen som helst nytte.

Hvordan stemmer så disse erfaringene overens med norske forhold? I et forsøk på å belyse dette ble 55 innsatte i Botsfengslet i Oslo stilt spørsmål om hvilke erfaringer de hadde med verne laget fra sine tidligere tilsyn. Opplysningene ble innsamlet av en av sosialsekretærene ved fengslet — Haldis Sannes — i forbindelse med et av de mange intervjuer sosialsekretæren har med de innsatte i løpet av soningsperioden.

Av de 55 innsatte var det 14 — eller 25 % — som ga uttrykk for at de så på tilsynet som noe positivt, 19 — eller 35 % — stilte seg helt nøytralt, mens 22 — eller 40 % — ga uttrykk for en negativ innstilling. Det må imidlertid tilføyes at hverken den negative eller den positive holdningen var særlig markert. Selv om innstillingen til tilsynet avspeilte seg relativt klart, var det ikke de store affekter som ble mobilisert. Positive innstillinger ga seg sjelden sterkere utslag enn gjennom utsagn som at tilsyn var bra eller at man hadde god kontakt med tilsynsføreren, mens omvendt negative innstillinger oftest kom til uttrykk i uttalelser som at man ikke likte å stå under tilsyn eller at tilsyn var noe tøys. Hverken som et onde eller som et gode antok tilsynet særlige dimensjoner.

I de fleste tilfelle ga også de innsatte en begrunnelse for hvorfor de stilte seg henholdsvis positivt, nøytralt eller negativt til tilsynet. Av de 14 som ga uttrykk for at de stilte seg positivt til

tilsynet var det 8 som begrunnet dette nærmere. For storparten av disse — nærmere bestemt i fem tilfelle — var begrunnelsen at de likte vedkommende tilsynsfører eller i hvert fall at de syntes de hadde god kontakt med ham. I de tre resterende tilfelle var begrunnelsene at tilsynsføreren hjalp vedkommende når han hadde problemer, at tilsynsføreren hadde møtt i retten ved behandlingen av saken og at han hadde hjulpet til med en benådningssøknad. Av de 10 som ga uttrykk for at de stilte seg nøytralt til tilsynet var det bare tre som ikke ga noen begrunnelse for sin innstilling — mens samtlige av de resterende begrunnet sin holdning med at de så å si ikke hadde merket noe til tilsynet. Fordi de hadde sett lite eller ingenting til tilsynsføreren eller vernelaget hadde de heller ikke noe å si hverken i positiv eller negativ retning, — selv om det store flertall lot skinne igjennom at den manglende kontakt nærmest ble oppfattet som en fordel. Når det endelig gjaldt de 22 som ga uttrykk for at de stilte seg negativt overfor tilsyn, var det ti som ikke ga noen nærmere begrunnelse. Av de 12 som ga en begrunnelse henviste fire til at deres innstilling skyldtes at de følte seg under oppsikt, — at de måtte melde seg hver dag eller at tilsynsføreren forfulgte dem og plukket dem opp på gaten. Fire begrunnet sin holdning med at de ikke fikk noe hjelp av vernelaget. Av de fire siste var det to som sa at tilsynsføreren hadde ødelagt for dem på arbeidsplassen ved å kontakte arbeidsgiveren, en sa at tilsynsføreren hadde forsøkt å utnytte ham til fordel for Blå Kors og endelig var det en som sa at tilsynsføreren ikke gjorde annet enn å true ham med gjenninsettelse.

Det er selvfølgelig et åpent spørsmål om hvor representative disse opplysningene — på samme måte som de opplysninger som jeg har referert fra undersøkelser i andre land — er for tilsynsklienter i sin alminnelighet. Men fordi Botsfengslet er det eneste fengsel for langtidsfanger i Norge, er det sannsynlig at de skulle gi et tilnærmet riktig bilde av denne gruppen. Det er også et åpent spørsmål om hvordan de stemmer overens med forholdene i de andre nordiske land. Av de 55 som ble intervjuet var det riktignok en som hadde sine erfaringer fra svensk tilsynsvirksomhet — en som falt i den nøytrale gruppen. Og selv om hans utsagn ikke gir noen fullgod beskrivelse av den svenske kriminalomsorg i frihet, vil jeg ikke nekte meg fornøyelsen av å sitere ham: „Jeg hadde ingen kontakt med tilsynsføreren eller vernelaget for øvrig. Jeg forsøkte selv å kontakte tilsynsføreren tre ganger over telefon, men jeg traff ham aldri.“

Hvilke konklusjoner kan man så trekke av disse undersøkelsene? Riktignok er det klart at de ikke gir noe endelig svar på spørsmålet om klientenes holdning til tilsyn og tilsynsførere. Der-til er de for lite representative både når det gjelder de grupper av

lovovtredere og de grupper av tilsynsførere de omfatter, og for uensartede når det gjelder de metoder de anvender seg av. De er i tillegg beheftet med de feilkilder som følger av at man ikke vet i hvilken utstrekning lovovtrederne har svart korrekt på de spørsmål de er stilt, og hvorvidt spørsmålene virkelig har målt deres holdning til tilsyn.

Men selv om disse undersøkelsene — som de fleste andre slike undersøkelser — er beheftet med visse feilkilder, er det ingen grunn til å overdimensjonere dette. De gir åpenbart langt bedre svar på spørsmålet om lovovtredernes holdning til tilsyn og tilsynsførere, enn man kan få på andre måter. Og mot denne bakgrunn må det være berettiget å søke å trekke noen konklusjoner av dem.

For det første er det åpenbart at svært mange klienter i det øyeblikk de begynner tilsynet betrakter det som noe uønsket — de ser med skepsis og uvilje på det å stå under *tilsyn*. Synet på *tilsynsføreren* er imidlertid mer indifferent, grensende mot det positive. I hvert fall blant de yngste lovovtredere er det en tendens til å se tilsynsføreren som en person som i seg selv er relativt velmenende, mens de voksne lovovtredere langt oftere ser på ham med motvilje. For både yngre og eldre lovovtredere gjelder imidlertid at de ser på tilsynsførerrollen som autoritær, overvåkningsorientert og moralistisk. Forskjellen i oppfatninger mellom yngre og eldre kan kanskje skyldes at de yngre ser autoritet og moralisme som mer legitime egenskaper enn de eldre. Eller det kan skyldes at de yngre sonderer sterkere mellom personen og rollen. Fordi tilsynsføreren representerer samfunnsautoriteten og straffesystemet spiller det kanskje mindre rolle for de eldre at han som person er relativt positivt innstilt. I motsetning til det som gjelder for de yngste vil de eldre lovovtredere tillegge rollen sterkere gjennomslagskraft enn personen.

Oppfatningen av tilsynet som noe negativt og indifferansen overfor eller oppfatningen av tilsynsføreren som en autoritær representant for samfunnsmorale vil imidlertid kunne endre seg i løpet av tilsynstiden. Hvorvidt det skal finne sted noen slik endring, synes imidlertid å avhenge av om tilsynsklienten klarer å stå tilsynet ut eller ikke. De som går ut av tilsynet etter endt tid vil ofte endre synet fra å være negativt til å bli positivt. Selv om de ikke vil oppleve tilsyn som noe universalmiddel, vil de likevel se på tilsynsføreren og det han representerer som noe relativt velmenende og positivt. De som derimot blir gjeninnsatt vil beholde — og kanskje få forsterket — sin negative innstilling; de vil langt oftere enn de som går ut på endt tid, se på tilsyn og tilsynsførere som noe unyttig eller direkte skadelig.

Dette siste vil ha visse konsekvenser for de fremtidige klienters syn på tilsynet. De som ikke går ut på endt tid — enten fordi de

blir gjeninnsatt eller underkastes andre strafferettslige reaksjoner — er de som oftest vil komme i kontakt med andre lovovertredere både i anstalter og utenfor. Og fordi det er disse lovovertredere som har det mest negative syn på tilsynet, vil denne negative innstillingen oftere komme fremtidige klienter for øre og prege deres holdning. De mer vellykkede klienter — de med den mest positive innstilling — vil langt sjeldnere komme i en situasjon hvor de vil kunne påvirke fremtidige lovovertreders syn, nettopp fordi de er de som står lengst borte fra kriminaliteten. For å snu på det gamle kommersielle slagord om at hvis man er misfornøyd bør man si det til forretningen og hvis man er fornøyd til andre, vil forholdet være at det er de misfornøyde og ikke de fornøyde tilsynskunder som er i den situasjon at de vil kunne gjøre sitt syn gjeldende overfor den fremtidige kundekrets.

Dersom man tar utgangspunkt i disse resultatene — at mange tilsynsklienter stiller seg negativt til tilsynet i den forstand at de ser det å stå under tilsyn som et onde, og at de ser tilsynsførere som representanter for et autoritært maktsystem — reiser det seg uvilkårlig to spørsmål. For det første — spiller det noen rolle hvordan klientene stiller seg til tilsynet, er det ikke av underordnet betydning hvorvidt de ser tilsyn som noe negativt eller noe positivt? Hvis svaret er benektende — at det altså ligger et problem i det at de har en negativ innstilling — reiser det seg et nytt spørsmål: Hvordan skal man endre klientenes innstilling i mer positiv retning?

For å ta det første spørsmål først — spiller det noen rolle hvordan klientene stiller seg til tilsynet? For noen år siden intervjuet jeg samtlige fast ansatte tilsynsførere ved Oslo og Akershus vernelag for å få rede på hvordan de så på tilsynsvirksomheten.⁴⁾ Ett av de spørsmål som ble stilt gjaldt klientens oppfatning av tilsynet — hvorvidt tilsynsførerne mente at det å stå under tilsyn ble oppfattet som en fordel eller en ulempe av klientene. Det viste seg at de fleste tilsynsførerne var av den oppfatning at tilsynet vanligvis ble oppfattet som en ulempe — noe ubehagelig som klienten hadde hengende over seg og som de helst ville slippe. En annen — men mindre gruppe — ga uttrykk for at selv om mange stilte seg avvisende til tilsynet, hadde de likevel ikke så svært mye imot å stå under tilsyn. Etter deres oppfatning var klientene oftere likegyldige overfor tilsynet enn de var direkte motvillige.

Denne oppfatningen av klientene som en gruppe som var direkte avvisende eller indifferente overfor tilsynet var meget utbredt. Ingen av tilsynsførerne ga uttrykk for at lovovertredere i sin alminnelighet var positivt innstilt overfor tilsynet — selv om

⁴⁾ Hauge, Ragnar: *Tilsynsførerens syn på sin virksomhet*. Oslo 1967. 156 s. Stensilert.

en del pekte på at det var enkelte som satte pris på å stå under tilsyn, og at noen av dem som til å begynne med stilte seg negativt, senere endret sin holdning i mer positiv retning.

Tilsynsførerenes oppfatning av hvordan klientene stilte seg til tilsynet, faller altså relativt nær opp til hvordan klientene faktisk stiller seg på basis av de undersøkelser vi har referert i det foregående. Men hva som er viktigere i denne forbindelse — nesten samtlige tilsynsførere ga uttrykk for at de så denne negative innstilling som problematisk. Og hovedbegrunnelsen for dette var at en negativ holdning fra klientens side gjorde det umulig å oppnå den kontakt med klienten som var nødvendig for å utføre et tilsyn.

Dette at en positiv holdning fra klientens side er en forutsetning for et vellykket tilsyn, er noe man vil finne meget klart uttrykt også i de teoretiske beskrivelser av tilsynsprosessen som finnes. Den positive holdning som er en forutsetning for etableringen av et kontaktforhold oppfattes som hovedelementet i tilsynet. Og gjennom konkrete beskrivelser gis det et utall av eksempler på tilsyn som mislykkes fordi et slikt kontaktforhold ikke blir etablert, og tilsyn som lykkes fordi kontaktforholdet gir muligheter for en forståelse av klientens forhold og en meningsfull interaksjon mellom tilsynsfører og klient.

Noen egentlig empirisk påvisning av at klientens holdning til tilsynsføreren og tilsynet er av betydning finnes imidlertid ikke. Og rent umiddelbart skulle man tro at betydningen ville avhenge av hva man så på som virkemidlene i tilsynet. Dersom man legger hovedvekten på overvåkning og kontroll — eventuelt kombinert med rent materielle hjelpetiltak — er det ihvertfall ikke så selvinnsynende at en positiv holdning fra klientens side skulle være noen betingelse for et vellykket tilsyn. Annerledes stiller det seg derimot dersom man ser tilsynet som et case-work forhold. Innenfor case-work-ideologien er kontaktforholdet mellom sosialarbeider og klient den avgjørende faktor. Og antakelig er uttalelsene om nødvendigheten av en mer eller mindre positiv holdning fra klientens side, et uttrykk for at både tilsynsførere og teoretikere i sin alminnelighet ser case-work som det dominerende virkemiddel i tilsynet.

Mot denne bakgrunn kan man så reise det annet spørsmål — hvordan skal man kunne endre de negative og indifferente klienters holdning overfor tilsynet og tilsynsføreren i mer positiv retning?

De undersøkelser jeg har referert i det foregående peker direkte på et mulig svar på dette spørsmålet. Som det vil ha fremgått, er svært mange av de negative og indifferente klienters holdning begrunnet i oppfatningen av tilsynet som et direkte skjerpene eller ihvertfall overflødig ledd i straffeaksjonen, og tilsynsfører-

rollen som autoritær og overvåkningssementert. Ved å rydde ut disse elementene av tilsynsvirksomheten skulle man derfor tro at det var mulig å gi klientene en mer positiv innstilling. Men dette har selvfølgelig andre og langt mer vidtrekkende konsekvenser. Et tilsyn uten en viss kontrollfunksjon, uten et innebygd sanksjonssystem, uten forpliktelse for klienten til å stille seg under tilsyn — dette er noe ganske annet enn det man i dag forbinder med et tilsyn. Og dersom man gikk til det skritt å fjerne kontroll- og tvangselementene innenfor tilsynsvirksomheten, ville det vel være naturlig å overveie å gå enda lenger — og reise spørsmålet om ikke tilsynet i så fall kunne overføres til de andre sosiale hjelpeorganer som finnes.

Men de undersøkelsene jeg har referert, peker også på en annen mulig løsning. For mange klienter synes deres negative holdning til tilsynet å være begrunnet i at de ikke synes de får tilstrekkelig hjelp eller i hvert fall ikke den type hjelp de mener de burde ha fått. Gjennom en utbygging eller en omlegging av hjelpetiltakene slik at klienten opplever dem som mer relevante, ligger derfor antakelig en annen mulighet til å endre klientens holdning i mer positiv retning.

Begge disse to typer av tiltak — en reduksjon av kontrollaspektet og en utbygging av hjelpeaspektet — er imidlertid to sider av samme sak. De innebærer begge det samme — nemlig at man øker de belønninger klientene får for at de står under tilsyn. Og det er vel naturlig å se tilsyn som noe man ikke uten videre underkaster seg, — det er en stadig påminnelse om at man er lovbrøyer, det forplikter en til med visse mellomrom å oppsøke eller bli oppsøkt av en representant for myndighetene, det innebærer at vedkommende skaffer seg informasjon om ens privatliv, det betyr at det gjennom foreskrevne vilkår er satt opp grenser for ens handlefrihet — alt ting som de fleste av oss vil oppleve som ubehagelige. For at en klient skal oppleve tilsynet som noe positivt må de positive aspekter ved tilsynet overstige de negative — belønningene må overstige ulempene.⁵⁾

Men kanskje skal det ikke så veldig mye til før dette blir tilfelle.

For det første er det ikke så helt få klienter som også i dag ser tilsyn som noe positivt — som er av den oppfatning at fordelene ved det å stå under tilsyn oppveier ulempene.

For det annet stikker ikke motviljen så veldig dypt hos det store flertall av de klienter som gir uttrykk for at de stiller seg negativt til tilsynet. At man er negativt innstilt er derfor ikke ensbetydende med at ens holdning er uforanderlig — og det skal

⁵⁾ Dette synspunkt har jeg forsøkt å begrunne nærmere i Hauge, Ragnar: Tilsyn — problemer og muligheter. *Lov og rett*, 1968, s. 205—212.

i mange tilfelle ikke så mye til før man skifter over i en positiv innstilling.

For det tredje trenger kanskje ikke belønningene være så store før de oppleves som større enn ulempene. De fleste klienter vil ikke ha behov som er av en slik art eller krav av en slik styrke at de ikke kan dekkes med en forholdsvis begrenset økning av vernelagenes ressurser.

For det fjerde: selv om autoritetsforholdet og kontrollfunksjonen i et tilsynsforhold vil kunne skape en viss negativ holdning, betyr ikke dette at klientene stiller seg negativt til autoritet i enhver form. I undersøkelsen fra California gikk det f. eks. frem at så å si samtlige klienter godtok at et visst element av autoritet inngikk i tilsynsførerrollen. Det er derfor først og fremst den bruk av autoriteten som klienten opplever som misbruk, som han reagerer mot.

Å gjøre tilsynet til et system hvor belønningene faktisk er av en slik størrelsesorden at de overstiger ulempene for et flertall av klientene, skulle derfor antagelig ikke være noen umulighet. Men et hovedproblem ligger i at det først og fremst er klientenes *oppfatning* av tilsynet som må endres. Og disse oppfatningene trenger ikke bygge på et realistisk bilde av tilsynet — de vil kunne være farvet av misforståelser, ryktedannelser og myter. Hvorvidt fordelene ved tilsynet objektivt sett er større enn ulempene er av underordnet betydning, dersom man tror forholdet er det motsatte. I tillegg til eventuelle endringer på det faktiske plan, og kanskje enda viktigere enn det å foreta slike endringer, er det derfor å bryte ned bildet av tilsynet og tilsynsføreren som moralistisk og autoritær, og i stedet bygge opp et bilde med et annet innhold hvor andre og mer positive egenskaper inngår. Men hvordan dette skulle gjøres er et spørsmål som måtte bli tema for et annet foredrag og en annen foredragsholder.

Ragnar Hauge.